Bilgisayar Bilimine Giriş

13. Baskı, Global Edition

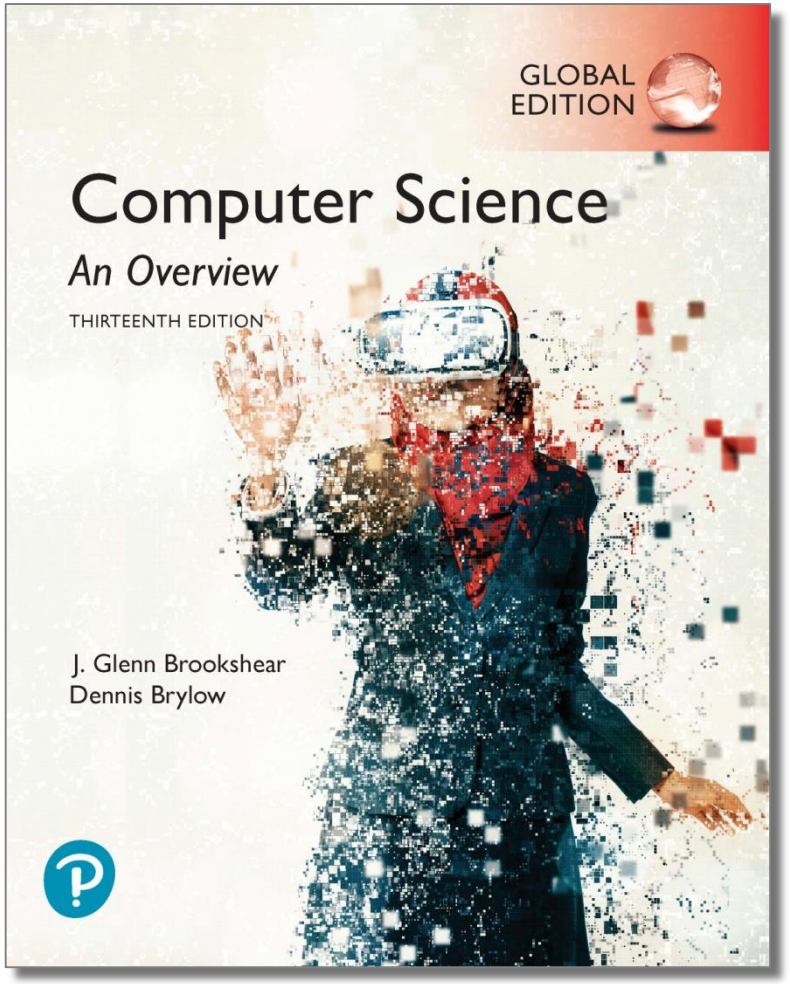

Bölüm 2

Veri İşleme

Bölüm 2: Veri İşleme

- 2.1 Bilgisayar Mimarisi
- 2.2 Makine Dili
- 2.3 Program Yürütme
- 2.4 Aritmetik/Mantık
- 2.5 Diğer Cihazlarla İletişim
- 2.6 Veri İşlemeyi Programlamak
- 2.7 Diğer Mimariler

2.1 Bilgisayar Mimarisi

- Central Processing Unit (CPU) (Merkezi İşlem Birimi)
  - Aritmetik/Mantık Birimi
  - Control Birimi
  - Yazmaç Birimi (Register Unit)
    - Genel yazmaçlar
    - Özel amaçlı yazmaçlar
- Veriyolu(Bus)
- Ana Bellek

Şekil 2.1 Veriyolu(Bus) ile birbirine bağlanmış Ana Bellek ve Merkezi İşlem Birimi (CPU)

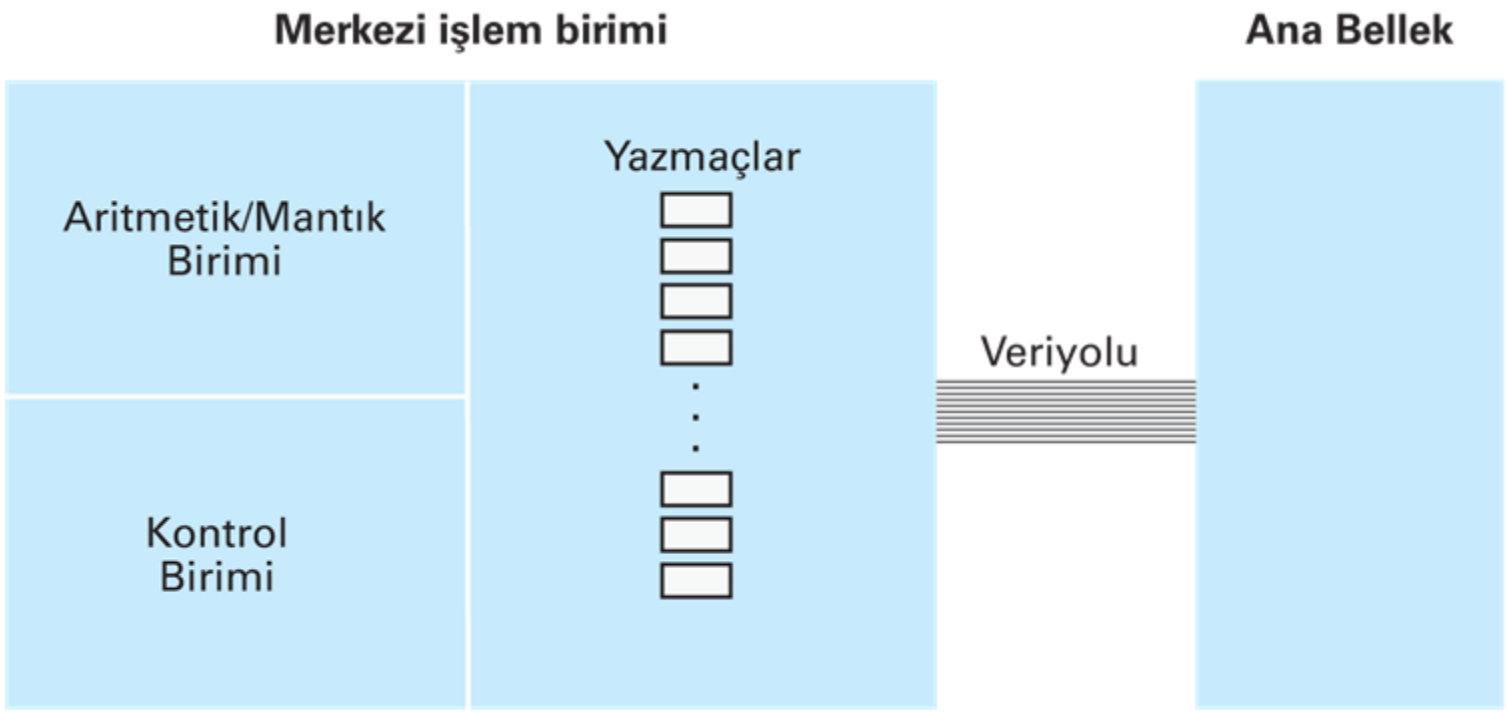

Depolanmış Program Kavramı

Bir program bit desenleri şeklinde kodlanıp Ana Bellekte depolanabilir. Kontrol Birimi tarafından çıkartılabilir, çözülebilir ve çalıştırılabilir.

2.2 Makine Dili

- **Makine talimatı:** Bir talimat (yönerge)CPU tarafından çalıştırılabilrn bir bit deseni olarak kodlanır.
- **Makine dili:** Makinenin anladığı bütün talimatların dizisidir.

Makine Dili Felsefeleri

- Azaltılmış Komut Kümeli Mikroişlemciler(Reduced Instruction Set Computing)(RISC)
- Az, basit, etkili ve hızlı komutlar
  - Örnekler: Apple/IBM/Motorola'nın PowerPC'si ve ARM
- Karmaşık Komut Kümeli Mikroişlemciler(Complex Instruction Set Computing) (CISC)
  - Fazla ,kullanışlı ve güçlü komutlar
  - Örnek: Intel

Makine Komut Tipleri

- Veri Transfer: Veriyi bir yerden başka bir yere aktarma(Örnek: LOAD, STORE)
- Aritmetik/Mantık: Bit desenlerinde işlemler (Örnek: +, -, *, /, AND, OR, SHIFT, ROTATE)
- Kontrol: Programın direkt çalıştırılması (Örnek: JUMP, BRANCH)

2.2 Bellekte depolanmış veride toplama

Adım 1. Eklenecek değeri bellekten al ve yazmaca yerleştir.

Adım 2. Eklenecek diğer değeri bellekten al ve diğer yazmaca yerleştir.

Adım 3. Adım 1 ve 2'de **girdi** olarak **kullanılan yazmaçlardaki bilgileri alarak toplama devresini aktifleştir ve sonucu** tutmak için tasarlanmış diğer yazmaca ver.

Adım 4. Sonucu bellekte depola.

Adım 5. Dur.

Şekil 2.3 Bellekte depolanmış değerde bölme

Adım 1. Bellekten bir sayıyı bir yazmaca YÜKLE

Adım 2. Bellekten başka bir sayıyı başka bir yazmaca YÜKLE

Adım 3. Eğer ikinci sayı 0 ise Adım 6'ya ATLA

Adım 4. İlk yazmaçtaki sayıyı ikinci yazmaçtaki sayıya böl ve sonucu bir üçüncü yazmaçta tut

Adım 5. Üçüncü yazmacın içeriğini belleğe KAYDET

Adım 6. Dur.

Makine komutunun bölümleri

- **İşlem komutu(Op-code):** Uygulanacak işlemi belirtir
- **İşlenen(Operand):** İşlem hakkında daha kapsamlı bir bilgi verir
  - İşlenen değişkenler işlem komutuna göre yorumlanır

Şekil 2.5 Bir Makine dili komutunun yapısı

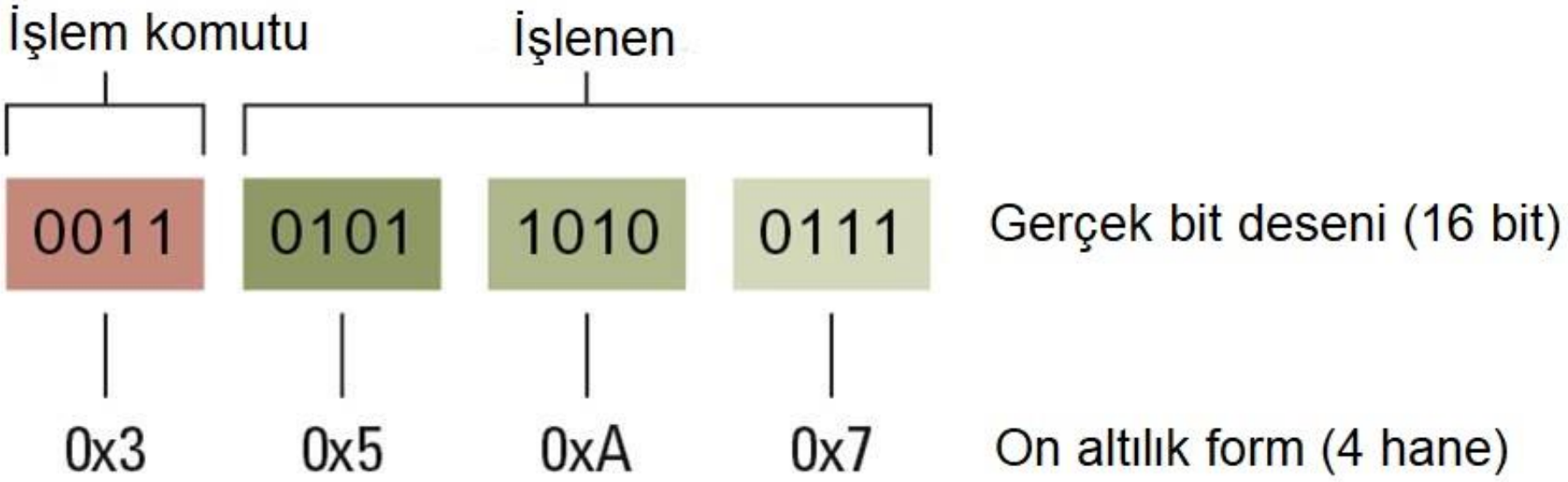

2.3 Program Çalıştırma

- İki özel amaçlı kayıt tarafından kontrol edilir
  - Komut yazmacı
    - Mevcut komutu tutar
  - Program sayacı
    - Sıradaki komutun adresini tutar

- Makine döngüsü: (bu üç adımı tekrarlar)
  - Bilgiyi getir,çözümle,yürüt(yap)

Şekil 2.8 Makine döngüsü

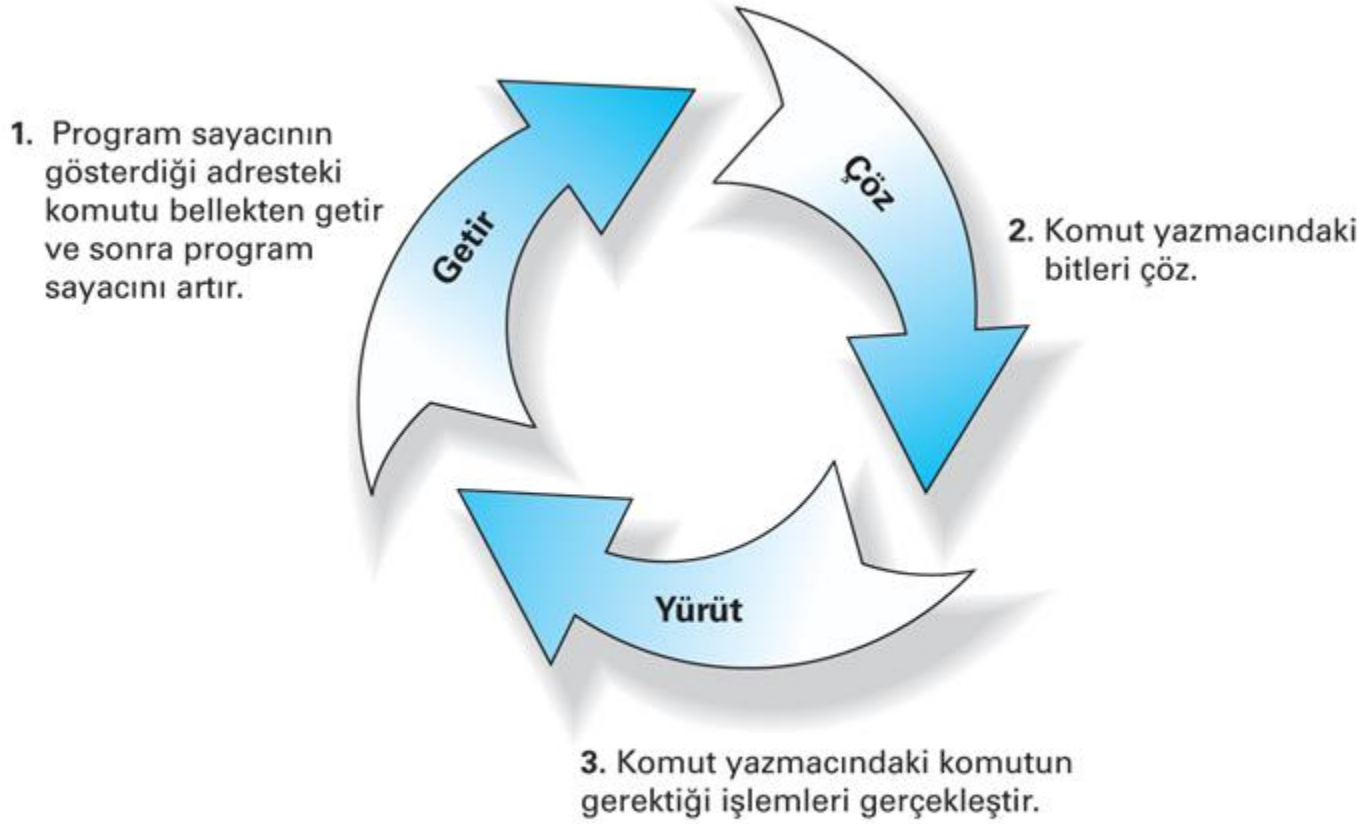

Şekil 2.10 Şekil 2.7'deki program ana bellekte depolanmış ve yürütülmeye hazır

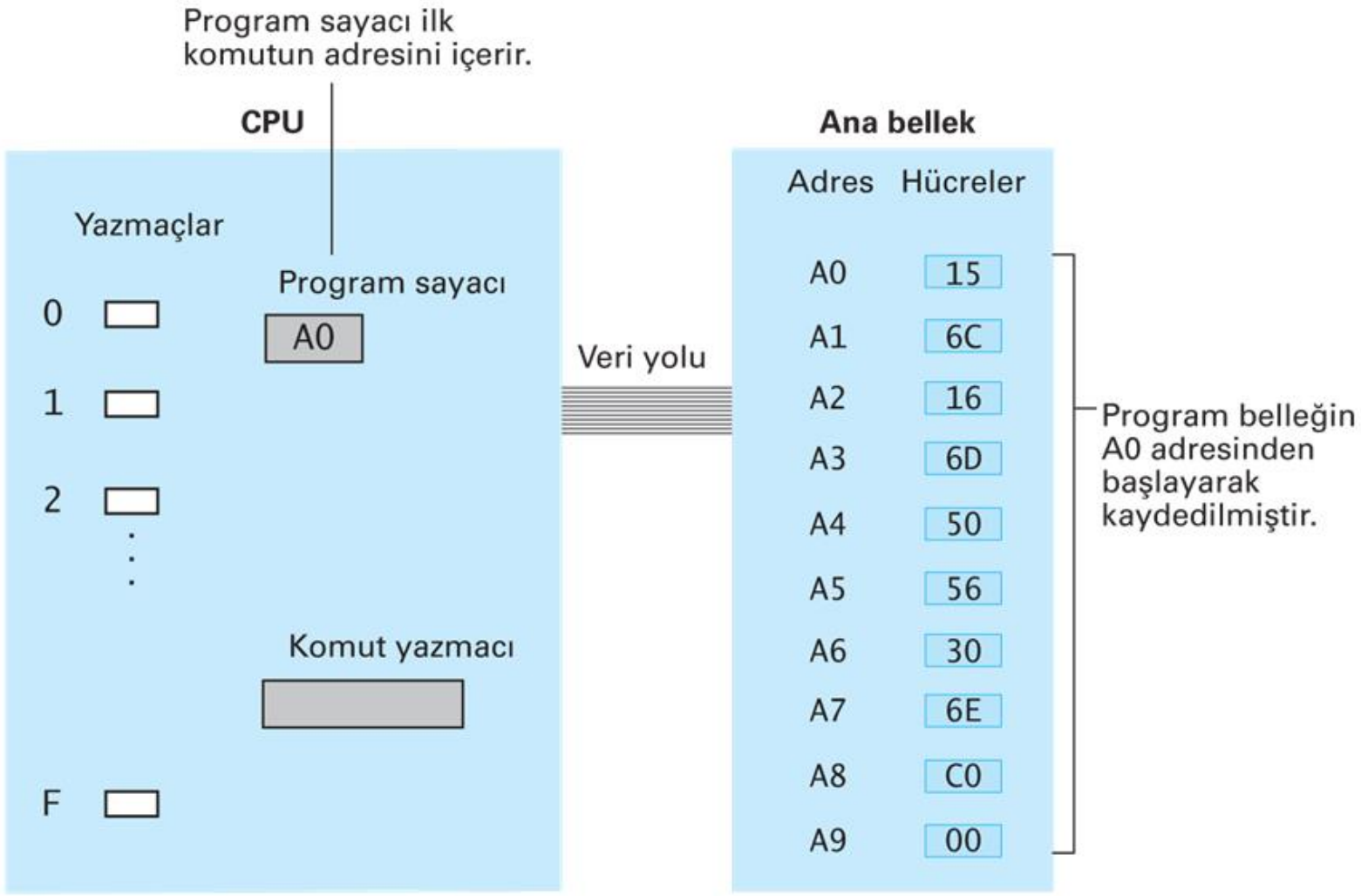

Şekil 2.11 Makine döngüsünün bilgiyi alma adımının işleyişi

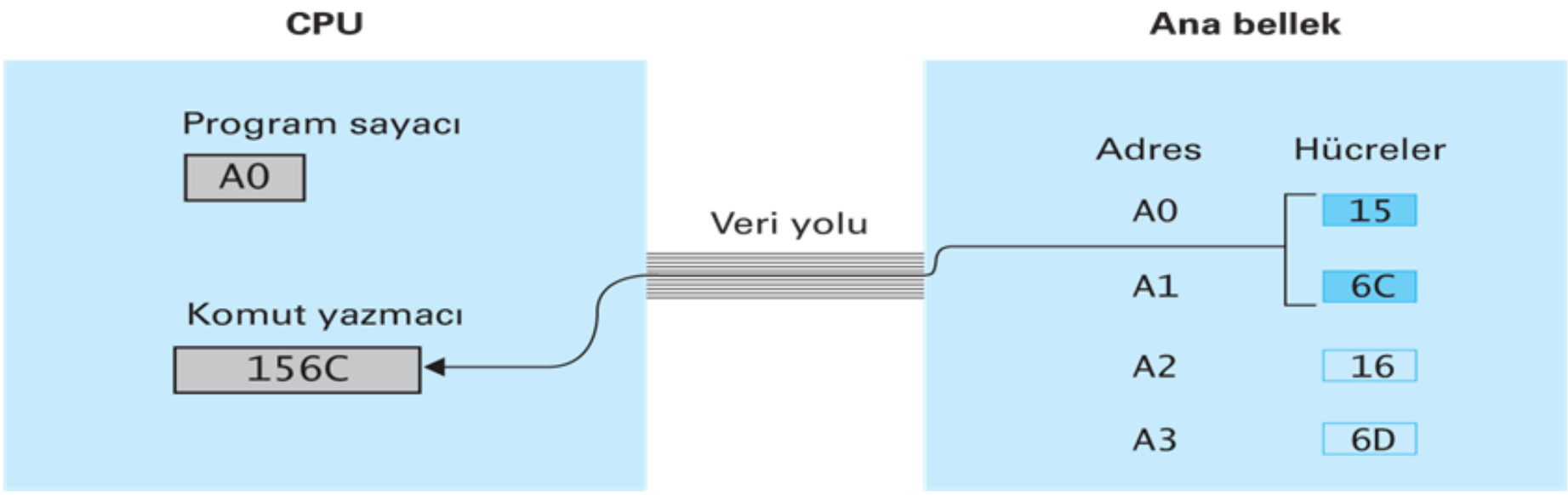

a. Getir adımının başında A0 adresinde başlayan komut bellekten okunur ve komut yazmacına yerleştirilir.

Şekil 2.11 Makine döngüsünün bilgiyi alma adımının işleyişi(devamı)

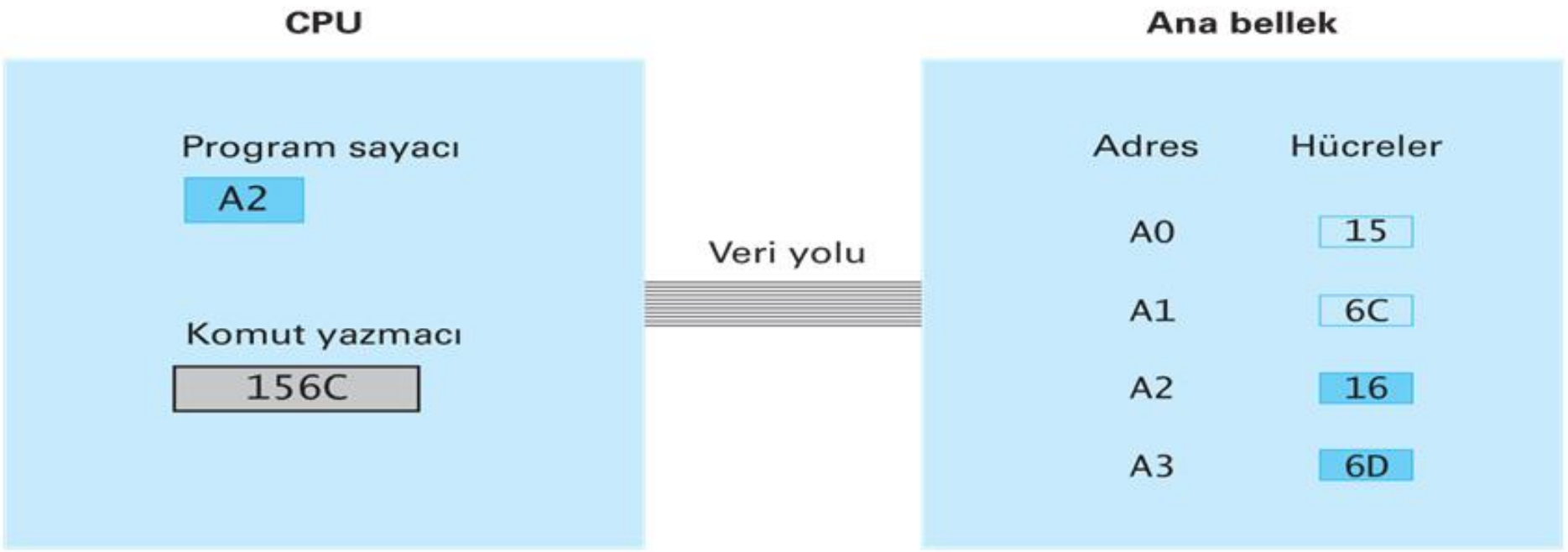

b. Daha sonra program sayacı artırılarak bellekteki bir sonraki komutu

2.4 Aritmetik/Mantık Komutları

- Mantık işlemleri:
  - VE(AND), VEYA(OR), Özel OR(XOR)
- Döndürme ve kaydırma işlemleri:
  - Dairesel kaydırma, mantıksal kaydırma, aritmetik kaydırma
- Aritmetik işlemler:
  - ekle, çıkar, çarp, böl

ARİTMETİK MANTIK Operasyonları

Mantık İşlemleri

•Tek bir çıkış dizgesi oluşturmak için iki dizgenin bitlerini birleştiren **bitsel işlemler**e genişletilebilirler. İki dizgeyi bir mantık işlemine sokmak için dizgelerin aynı sıralarında bulunan bitler basit mantık işlemine sokulurlar.

```
  10011010        10011010        10011010
AND 11001001    OR  11001001    XOR 11001001
  10001000        11011011        01010011
```

Şekil 2.12 0x65 bit desenini sağa doğru bir bit kaydırma işlemi

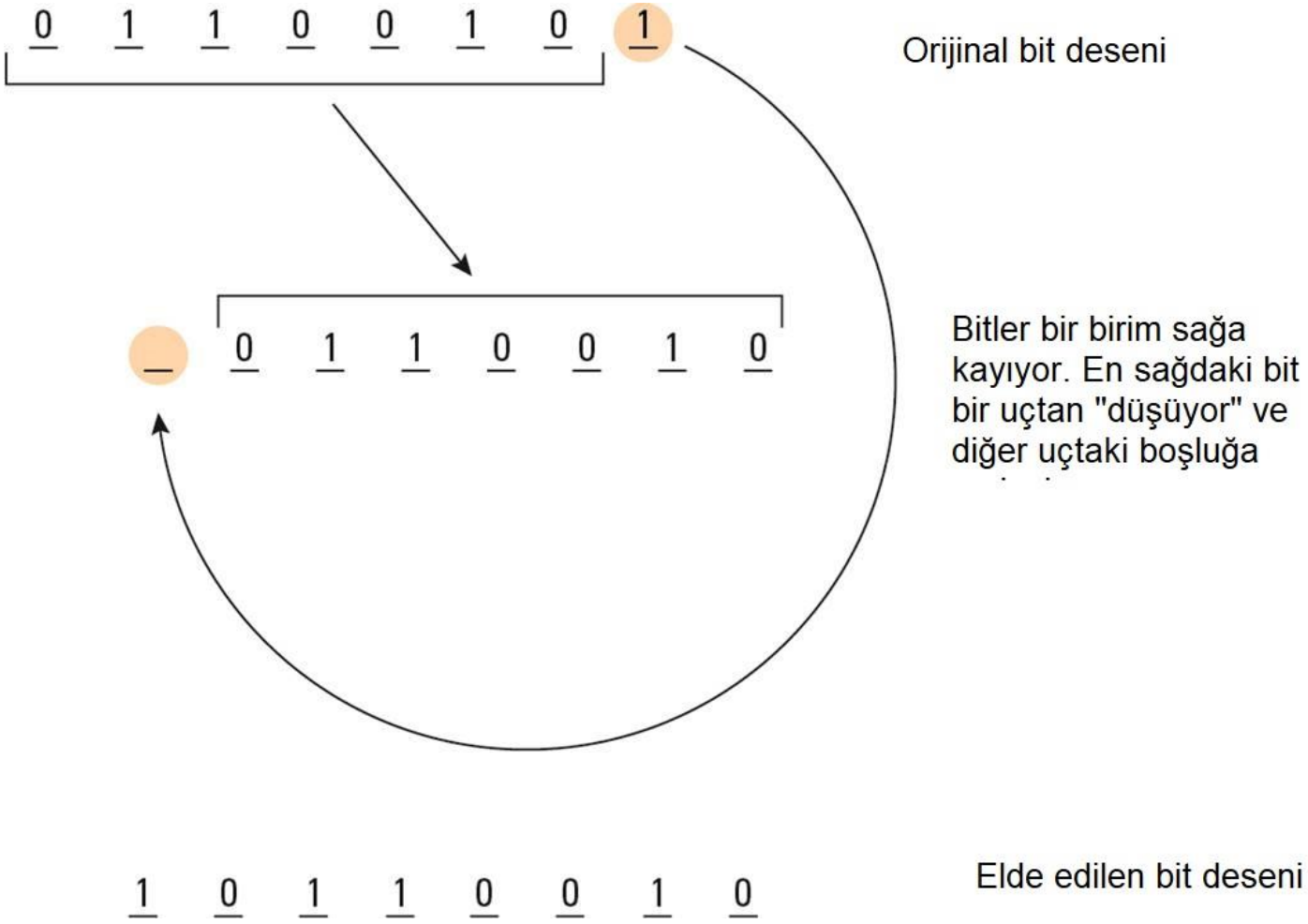

2.5 Diğer aygıtlarla iletişim

- **Denetleyici:** Bilgisayarın diğer aygıtlarla iletişimini yönetir
  - Özelleştirilmiş (aygıtın cinsine göre)
  - Genel amaçlı (USB, HDMI)
- **Kapı (Port):** Aygıtın bilgisayara bağlandığı yer
- **Bellek-haritalı giriş/çıkış:** CPU'ya bellek konumuymuş gibi gözüken aygıtlardır

Şekil 2.13 Makinenin veriyoluna bağlı Denetleyiciler

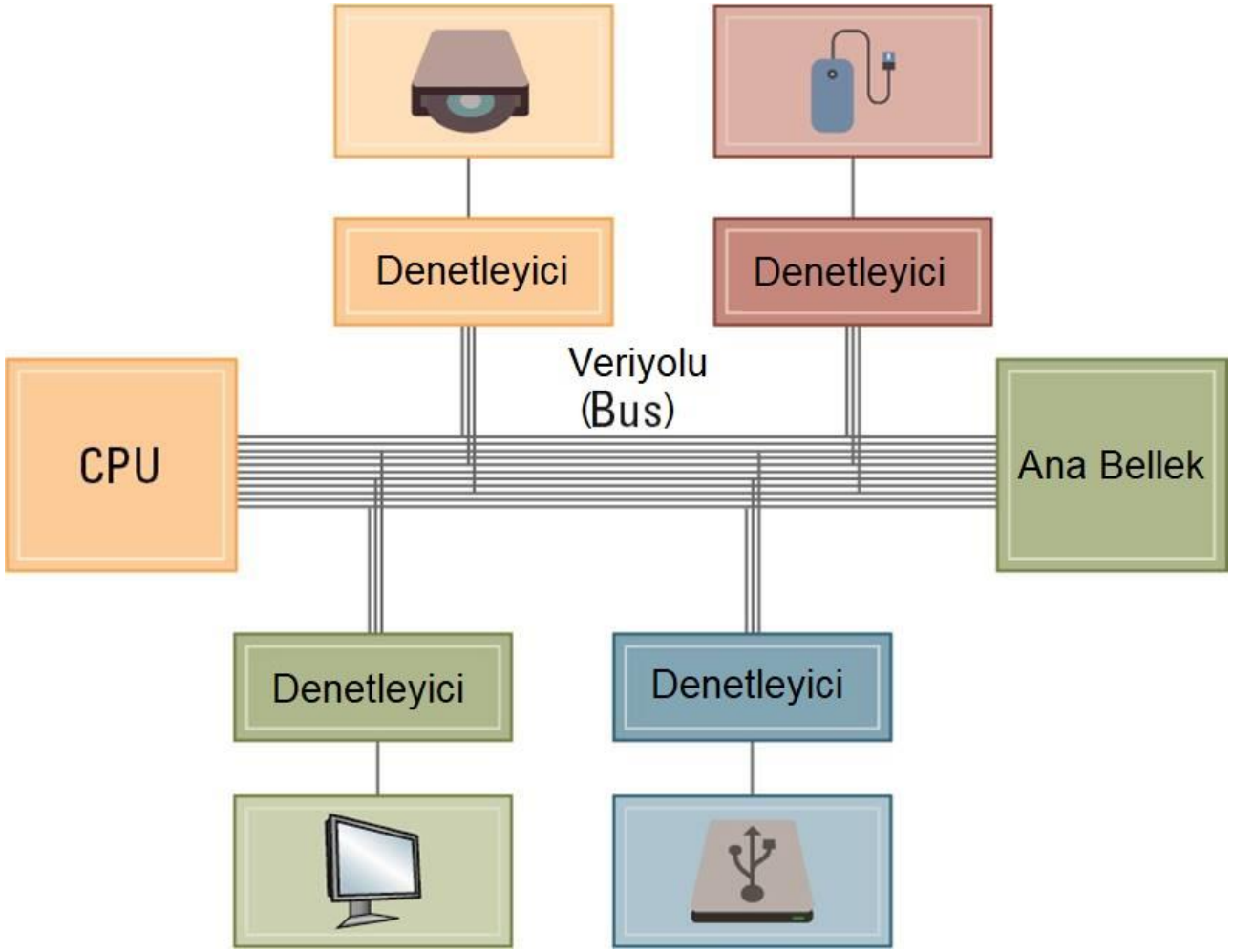

Şekil 2.14 Bellek-haritalı giriş/çıkış'ın görsel bir gösterimi

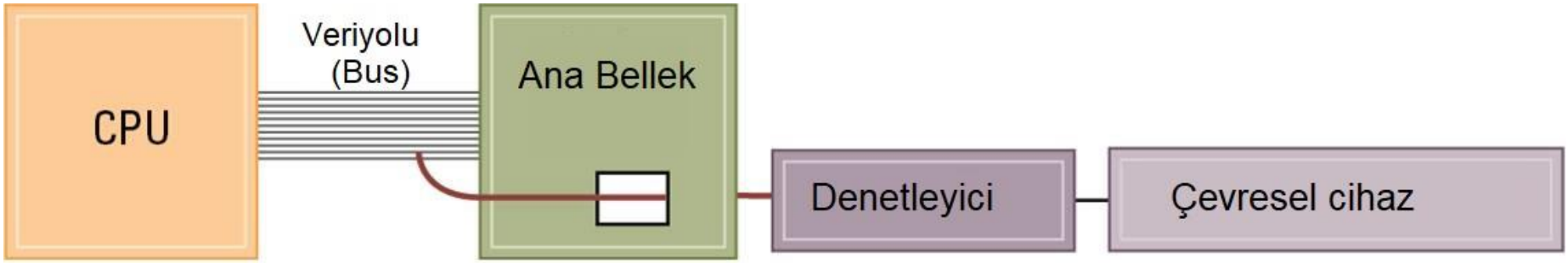

Diğer aygıtlarla iletişim (devamı)

- **Direkt bellek erişimi (DMA):** Ana belleğin veriyolu üstündeki bir denetleyici tarafından erişimi
- **El sıkışma:** Bilgisayar ve çevresel cihaz arasındaki veri transferi süreci

Diğer aygıtlarla iletişim (devamı)

- **Popüler iletişim medyası**
  - **Paralel iletişim:** Çoklu sinyalin aynı anda, her biri ayrı “hatta”gitmesi (bilgisayarın iç veriyolu)
  - **Seri iletişim:** Sinyallarin teker teker aynı ve tek “hat” üzerinden gitmesi (USB, FireWire)

Veri İletişim Oranları

- Ölçü birimleri
  - bps: saniye başına gönderilen bit(bits per second)
  - Kbps: Kilo-bps (1,000 bps)
  - Mbps: Mega-bps (1,000,000 bps)
  - Gbps: Giga-bps (1,000,000,000 bps)
- Bant-genişliği: Mümkün olan maksimum hız

2.6 Veri programlama işlemi

- Programlama dilleri kullanıcıyı ana makine dilinin karmaşıklığından kurtarır:
  - Bir tek Python ifadesi onlarca belki de yüzlerce makine komut haritası kaplayabilir
  - Programcının, işlemcinin hangi mimariyi kullandığını bilmesine gerek yoktur(RISC yada CISC)

Python Kodlama dilinde bit düzeni problemleri

```
print(bin(0b10011010 & 0b11001001))
#'0b10001000‘ Çıktısı verir


print(bin(0b10011010 | 0b11001001))
# '0b11011011'Çıktısı verir


print(bin(0b10011010 ^ 0b11001001))
# '0b1010011'Çıktısı verir
```

Kontrol yapıları

- If ifadesi:

```
if (su_sicakligi > 140):
    print(‘Su cok sicak!')
```

- While ifadesi:

```
while (n < 10):
    print(n)
    n = n + 1
```

Fonksiyonlar

- **Fonksiyon**: Verilen parametre(ler) üstünde gösterilmesi gereken işlem serisine verilen addır
- **Fonksiyon çıktısı**: İfadedeki fonksiyonun görünümü

```
x = 1034
y = 1056
z = 2078
biggest = max(x, y, z)
print(biggest)  # '2078‘ yazdırır
```

Fonksiyonlar (devamı)

- **Argüman değeri**: Parametreye girilmiş değer
- Fonksiyonlar bir değere **geri döner**
- **void fonksiyonları**, veya **prosedürler,** bir değere geri dönmezler

```
sideA = 3.0
sideB = 4.0
# Pisago teoremini kullanarak üçüncü kenarın
uzunluğunu hesaplar
hypotenuse = math.sqrt(sideA**2 + sideB**2)
print(hypotenuse)
```

Giriş / Çıkış

```
# Nizami bir üçgenin hipotenüsünü hesaplar

import math

# Kenar uzunluklarının girişi, ilk deneme
sideA = int(input(‘A kenarının uzunluğu
nedir?'))
sideB = int(input('B kenarının uzunluğu
nedir?'))

# Üçün kenarı Pisagor Teoremi ile hesaplar
hypotenuse = math.sqrt(sideA**2 + sideB**2)

print(hypotenuse)
```

Maraton İdman Programı

```
# Maraton idman yardımcısı.

import math

# Bu fonksiyon dakikaları ve saniyeleri
# sadece saniye şekline dönüştürür.
def total_seconds(min, sec):
    return min * 60 + sec

# bu fonksiyon saatte alınan mil bilgisini kullanıp bir
milin kaç saniyede alınacağını hesaplar
def speed(time):
    return 3600 / time
```

Maraton İdman Programı(devamı)

```
# Kullanıcıdan bir mil için gerekli süreyi ve mesafeyi
al.
pace_minutes = int(input('Minutes per mile? '))
pace_seconds = int(input('Seconds per mile? '))
miles = int(input('Total miles? '))

# Hızı hesapla ve yazdır.
mph = speed(total_seconds(pace_minutes, pace_seconds))
print('Hızınız ' + str(mph) + ' mph'dir')

# Çalışma için ayrılmış zamanı hesapla.
total = miles * total_seconds(pace_minutes, pace_seconds)
elapsed_minutes = total // 60
elapsed_seconds = total % 60

print('Çalışma süreniz ' + str(elapsed_minutes) +
                ' dakikadır ' + str(elapsed_seconds) + '
secs')
```

Şekil 2.15 Örnek maraton idman verileri

Bir mil için geçen süre				Toplam geçen süre	
Dakika	Saniye	Mil	Hız (mil/saat)	Dakika	Saniye
9	14	5	6.49819494584	46	10
8	0	3	7.5	24	0
7	45	6	7.74193548387	46	30
7	25	1	8.08988764044	7	25

2.7 Diğer Mimariler

- Üretilen işi artıran teknolojiler:
  - Küme komut işleme (Pipelining): Makine döngülerinin birden fazlasının aynı anda çalıştırılması
  - Paralel işleme: Birbirine benzeyen birçok işlemci kullanır
    - SISD: Tek komut, Tek veri
      - Paralel işleme olmaz
    - MIMD: Çoklu komut, Çoklu veri
      - Farklı programlar, farklı veri
    - SIMD: Tek komut, Çoğul veri
      - Aynı program, farklı veri

BURAK EMRE TERZİ